

कायं विरोधं तत्तु रूपं दोषांतरं चाह (सर्वत्रेति)। सत्यं विवेकस्थेति। स
 यत्सिद्धे सत्यं सत्यं सत्यं विवेकस्थेति यत्तु (मिथ्याभावस्य
 त्रि। मिथ्यायाः ला बोध्यमः मिथ्यात्वं तस्य सत्यं सत्यं सत्यं विवेक
 त्वरूपमिथ्यात्वं साध्यनपक्षेपि पूर्ववत् सिद्धं साध्यन
 तेषां ह। सत्यं तमेति। सत्यतां अयेतमिति। सत्यं तद्विदे
 केपि सत्यता अयत्तस्य वसत्वेन तदना अयत्तात्वा
 न्नोक्तदोष इति लावः। केयं सत्यं तति। यदना अयत्त
 साध्यं तद्विदेः। अर्थं किं याकारि त्वं। आदिपदेन व्यवहार
 विषयं तद्विदेः। अपसिद्धं तति। अर्थं किं यासामर्थस्य
 व्यं दत्तं विषयं तस्य च पुरेणा मं गीकारात् तदना अ

मिथ्यायत्तसाध्यनेऽपसिद्धं तद्विदेः। तदन्वा चेति। अर्थं किं यासा
 मर्थी। येन सत्ता जातु करणात्तु वा सत्यं तद्विदेः।
 सिद्धसाध्यनत्रेवेति। अनुगततावेरस्मात्तिरर्न गीकारे
 षा तद्वन व्यिकरणात्तस्य सिद्धतादित्यर्थः। तद्विदेक इति।
 सत्यतां विवेकशब्दार्थ इत्यर्थः। विज्ञानं चेदिति। बाध्यस्त
 विषयत्वं वा अतुमिति दोषः। प्रतिपन्नोपाध्या विनि। संयोगे
 न समवायेन वा प्रतियोग्याधारत्वेन प्रतिपन्नस्यार्थ इति।
 उपाध्या त्रैकालिकप्रतिषेधो बाध्य इत्युक्ते अस्त्ववः। मा
 यिकस्य विषयादेराविद्यकस्य शुक्तिरुपादे अस्तीति काले
 ऽसद्विलक्षणस्वरूपी गीकारेणा स्वरूपस्य त्रैकालिकनि

११

[illegible]

धनवदैक्यं ॥ वंशं त्रयात्मकं ॥ तत्र क्रमं माहाश्वलायनाचार्यः ॥ माता
 पितामही चैव तथैव प्रपितामहः ॥ पितामहश्चैव मातुपित्रादयः ॥ हा ४
 स्त्रयः ॥ एतेन चार्चनीये स्फः पितरो न्युदये द्विजैरिति ॥ यातु च धवसि
 छानादीमुखे विवाहे च प्रपितामहपूर्वकं ॥ मम संकीर्तयेद्विनिर्नू अन्य ना ४
 त्रपितृपूर्वकं ॥ इति ॥ स्मृत्यर्थसारे ॥ वधमुखा रक्तपितरो वधिश्राद्धेषु
 (पुं) जात इति ॥ तच्छास्त्रांतरविषयं ॥ आश्वलायनानां तु आनुलोम्येन मात्रादि
 क्रमैर्गौवाश्वालायनाचार्यद्वयनात् ॥ यतु ब्रं ह्यपुराणे ॥ पितामहः पिता
 मरुः चैव तथैव प्रपितामहः ॥ त्रयो ह्यशुभुस्वाद्येते पितरः संप्रकीर्ति
 ताः ॥ तेन्यः पूर्वत्रयो ये तु ते तु नादीमुखा स्मृता इति ॥ तन्माहात्म्यप्र
 षट्कारेण ॥ पठित प्रौष्ठपद पौर्वा मासी निमित्तकश्चाहो विषयः ॥ तत्र १६

इतीश्वी नारायण चतुष्टयते प्रयोग रत्ने सद्यो कुर्याद्विवा प्रयोगः ॥ अथा
 शुद्धयिकश्चाधे विधिः ॥ तच्च गर्भा धातुनादिषु गर्भसंस्कारेषु जातकमा
 दिषु पत्यसंस्कारेषु अग्न्या धानादिषु श्रौतकर्मसु श्रवणा कर्मादिषु
 वार्षिकपतराकागादिषु राभां च द्यापनादिषु देवप्रतिष्ठायां वा न प्रकृ
 देवदेवो ॥ ६ ॥ क्रमसंन्यासस्वीकारेषु तुलापुरुषादि माहादानादौ न
 वग्यह प्रवेशो मरुनाम्यादि वेदवृत्तेषु राजाधनिषेके शांतिकपौष्टिके
 पुत्रपाकर्मोत्सर्जनयोरप्येके नवीनैर्यो वानर्योरन्यत्राप्येव विधेका
 र्या ॥ इदमाश्रये कश्चाध्यावश्यमाणे च मत्तपूजनमैकस्यानेकसं
 स्कारेणैवैकैवार्तकेषु पुगपदुपगच्छतेषु सर्वादौ सकदेव तत्रेण क

र्य॥ ननु प्रतिकारमावृत्त्या॥ यथा दैवाकृतजातकर्मोदिकस्योपन-
 यनकाले जातकर्मोद्यनुष्ठाने देशोत्तरगतस्य मृतबुद्ध्या कृतो-
 र्धदैहिकस्यागतस्य पुनर्जातकर्मोदिकसंस्काराणां विहितानां यु-
 गस्य दनुष्ठाने कर्मनाशो जलस्पृष्टासौ दीनां प्रायश्चित्ततया पु-
 नः॥ संस्काराणां युगपदनुष्ठाने वा॥ तदुक्तं ब्रह्मपुत्राणे॥ गणे-
 शाः क्रियमाणानां मातृणां पूजनसकृत्॥ सकृदेव न वेष्टाहमा-
 दौ न पृथगादि विधिः॥ तत्रान्युदयिकश्चाधे कर्तव्ये मानुष्यो दैवश्च
 द्विविधमातुरादौ पूज्यः॥ तत्र मानुष्ये तन्मातरो ह्येव॥ मातृपिता-
 मही प्रपितामह्यः॥ मातामही मातुः पितामही मातुः॥ प्रपितामहीति

षट्॥ पितृषु सामातृषु साचेति॥ ब्रह्माण्याद्यास्तथा सप्तर्षिर्गर्गक्षेत्रगणा-
 धिपान्॥ ब्रह्माण्याद्याः ब्राह्मी मातृधरिचैव कौमारी वैष्णवी तथा॥
 वाराहे च तथैवाणि चामुंडाः सप्तमातरः॥ दुर्गा क्षेत्राधिपतिगणा-
 धिपतिं पूजयेत्॥ तथा कात्यायनः॥ कुज्जल्लगनावसोर्धाराः पंच-
 धारा ह्येते न तत्र॥ कारयेत्सप्तवर्धारा नातिनीचाश्चैते चोच्छि-
 न्ताः॥ गौरीपस्ताशचीमेघासावित्रीविजयाजया॥ देवसेस्वधास्वा-
 हा मातरो लोकमातरः॥ धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिरासुर्वैतं देवतया-
 सहेति॥ आत्मा देवता॥ आत्मकिल देवता॥ आयुष्याणि च शास्त्रेण
 जपेदत्र समुचितः॥ आयुष्याणि अनोक्तद्रोशादीनि॥ ततः वक्षिष्या-

इत्युगी कृतवहे न तुरपुपस्यैवानभ्युपगमाद्वा व्यवहारस्तु ग्रहाण स्मरणयेनेव ग्रहणयोने
 तस्मिन्पतोविषयतश्चविवेकाग्रहऽप्यमात्रेणभवतीति। तदपिअपानयुक्तं। कतरुयतमहा
 ७७। अथाद्यावद्व्याप्तेः। आदिपदेनवेदाद्यनुप्रमाणसंग्रहः। स्मृतादेः सतिप्रमाण्यनवेदव्यापिदोषः। न
 वेदकुतइत्युतआह। वेदांनुमादिप्रामाण्यप्रसिद्धश्च। अत्रोदिपदेनस्मृतादिग्रहणं प्रसिद्धिलोकि
 की। नहिसानिमूलमाशाथ्यहेतुसिद्धायाओतीयास्तीत्याह। स्मृतिःप्रसक्तमेतिहासमनुसृतुष
 मं। प्रमाणमिति विज्ञेयधर्माद्यर्थेषुभूषणमिति श्रुतेः। नन्विदंशक्तिः प्रमिदेतालोका नमिवायाव
 तास्मसुदिप्रामाण्यसिध्यथमुदाहृतश्रुतावेतिह्यंयत्तुयं प्रमाणमापत्तिमिसुतमाह। एतेह्यसागसप्त
 दः। इति स्येतिपुनःकृतोक्तिरितिह्यं। तद्यतार्थमागमरुवांतभति। हेतिह्यमित्यत्रोपागमोपलक्षणं। स्मृति
 पदव्याशेषकेवलप्रमाणस्य। तथाचकेवलमेकंअनुप्रमायाप्रसुध्नादिभेदेन विविधमिति यत्तुपुय
 मिसुक्तंभवतिनेयापिकलक्षणंनिनाकनोति। नचसम्यगनुभवसाधनं प्रमाणं। सम्यग्रूपं संशय
 र्थयापोहार्थं। प्रमात्रप्रणयव्यवहृदार्थयेति। एतदपिअर्थो नोपपद्यते। इत्यनस्याति एकप्रमाणलक्षण
 मित्युगीकात्रेपितह्यं। तदाव्याप्तिनपनिह्यार्थेवैतिहासमस्वतरेणतद्दानग्रहणी। ज्ञानप्रमाणमेतनुम
 वति। किंतुनपुनःकृतवः कथं तवाव्याप्तिद्वयमितिह्यं। अत्राभाप्ये प्रमाणाभावाच्च। ज्ञानमिति
 शब्देनस्मृतिःप्रसुध्नादिप्रमाणविनोर्थसमुच्चिनोति। सादिज्ञानेव्याप्तिर्नकुतस्यप्रामाण्या
 र्थगीकात्रेणार्थकतावदाहः।

[illegible]

१२०

युषमितिनाम्नां वानां आयुषमिति दक्षिणां सेतुं मे अस्तु आयुषमिति
मस्तु धेरा तासुषमिति रिपसि उस्मधा नयेत् ॥ पुनः परिसमूहनापति
युष्मगावत्वा दत्तां जलि स्तिष्ठन्नां च मे स्वरश्च मे यज्ञोपनेतेन मे श्रुतं
यत्तेन्यूनं उत मे ते पयेति रिक्तेतरं मे तेन मः ॥ अग्नये नमः ॥ स्वस्ति अ
हो मे धायशः प्रज्ञा विद्या बुधि धियं वलं ॥ आयुष्यते ऊर्ध्वानो ग्ये देहि
मे हव्यवाहनो नम इत्यग्निमुपस्थाप्य अग्नेरुत्तमतो गत्वा प्रत्यस्मुखी न
या चोयां हि मुखो नृत्वा दक्षिणं जानुं भूतले निधाय पाणिभ्यां यथा स स्व
दक्षिणां श्रोते स स्तस्य व्यस्त पाणिना चोयं स्य दक्षिणा पादं स्व दक्षिणा
स्तस्य च मूलाह स्तेन ऊर्ध्वं भूति पादपर्यंतं स्पृष्ट्वा आमुकं रामां हं

१२१

तिमं न आस्मिन्नु ब्रह्म चापि पां मादित्यमी क्षयेत् ॥ तत उता वपि पूर्व
दुत्तरं तो गेन न्योन्या हि मुखे तिष्ठेतां अथा चोयः ॥ कस्य ब्रह्म चोयं सि
प्रापं स्थ ब्रह्म चोयं सि ॥ कस्वा क उपनयते कायत्वा पपि ददामीति म
जपन् कुमारं प्राजापयेत् ॥ गार्थं मंगल सामर्थ्यं ॥ युवा सुवा सामर्थ्यं
कोशिको ॥ भविष्यो मित्रो यूपस्त्रिष्टुप् पूर्वा र्धं च स्य प्रदक्षिणा वर्तने
तु उत्तरार्धं च स्य पाणिभ्यां वटं हृदया लं भुने विनियोगः ॥ युवा सु
वासाः परिवीर आगास्तु श्रेयां भुवति जायमान इत्यर्धं च मुचारय
तव हं प्रदक्षिणा मावर्त्य आशुमुखं मयस्थापयेत् ॥ ततः कुमारं स योः
विस्वपाणी गमयित्वा ॥ ॐ तं धीना सः कवय उच्यन्ते ॥ स्वाध्यास मन

सादेवयंत इत्येतानाहं मुचार्यत इदं प्रवेष्टुं सवत्यपि योऽष्टशतं ॥ त
त आचार्य आत्मा जगन्निचात्तरे पावतु नीलां प्रत्यगग्ने स्वयमुपविश
स्वस्थं दक्षिणतः प्राङ्मुखं तमुपवेश्येत् ॥ ततो वदुः प्रग्नेः प्रतिसमूहं प्र
युक्षणे कृत्वा च त्तिकारं ते त्वत्त्वा अग्नये समिधामिधस्य दिनं ष
गर्जे निस्त्रिष्टुप् समिधो धाने वि० ॥ ओं अग्नये समिधो धाने वि० ॥ त
जातवेदसे ॥ तया त्वमग्ने वर्धस्व समिधा ब्रह्मणा वर्यं स्वाहेति समि
धमाधायाग्नये इदं नममेतु इदं शत्यागो कृत्वा पाणिं प्रक्षाल्याग्निं स्पृ
ष्ट्वा तेजसा मासमनं जीति संवतो बह्वयं मुखमवाङ्मि मज्ज्यपाणिं प्र
क्षाल्य सुनयग्निं स्पृष्ट्वा मित्रेणातथैव मुखं निमज्ज्य पाणिं प्रक्षाल्य मि
त्रेणातथैव नूप्रणातिमुद्रां कृत्वा मयि मेधा मिति पुण्यादिरण्यग

[illegible]

६५ पुनरपि पूर्ववत् कुर्यात् कुर्यात् सविता ते हस्तमग्रम् ॥ दत्तं नमो देवपूर्ववत् नमो देवाहं संगृहीत्वा

११५

शिष्यां ऊं शिष्याय नमः कुलं कुमारं जलिनैवावक्ष्यते ॥ ततः
शिष्यत्वं सिध्यर्थं वृत्तं हस्तं गृह्णीयात् ॥ तत्र मन्त्रः ॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवे अभि नो बद्धिभ्यां पूष्णो हस्ता ऊयां हस्तं गृह्णीमि
तियं जुनं ते मुकरा मन्त्रितिकुमानस्यो निबोद निबं नाम मन्त्रमन्त्रं
सुबुध्या निर्दिश्यद् क्षिणेन पाणिना कुमानस्य सांगुष्ठं क्षिण
पाणिगृहीत्वा पुनरपि पूर्ववत् कुर्यात् ॥ गिरा चार्यस्तवेति मे
त्रांते पूर्ववत् नमो निर्दिश्य हस्तं गृह्णीयात् ॥ अथाचार्यो ब्रह्म
चा निष्णासह निष्कम्य देवसविता षते ब्रह्म चा ॥ रीते सोपाय सं
मामतेत्युच्चार्य सवेत्स्य पार्थ व्रतपतये आदित्याय पेदुंद ६ दामी ॥

अग्नेपवस्य स्वपा अस्मेव च सुवीर्यं दधतु विंमयि चोषं स्वाहा ॥ ७ ॥
 प्रजापते तत्त्वदित्यस्य हि नृण्य गर्ज प्रजापतिस्त्रिष्टुप् प्रथामा
 ज्य होमे विनियोगः ॐ प्रजापते न त्वदे स्वाहा प्रजापते नमो
 अथाचार्य उत्तमतो गेः शोऽशुस्वस्तिष्ठेत् कुमानोऽप्यग्न्या न
 र्ययोर्मध्ये न गत्वा चार्यस्याग्निमुखस्तिष्ठेत् ॥ अथाचार्यः संय
 तत्मा कुमानस्य भुवि त्वसिद्ध सवित् देवतां तत्पये चांजलि क्षा
 नर्ण कुर्यात् ॥ तच्चेष्टं ॥ भुहो देवेन शिष्यांजलिमा पूर्व स्वस्त्वां
 जलिमन्येन पूजयित्वा ॥ तस्मै वितुमित्यस्य शावाश्वः सोतानुष्टु
 प् ॥ अवक्ष्यागणै विनियोगः ॐ तस्मै वितुर्वर्णी महो वयं देवस्य नृ
 जवं ॥ सोऽशुस्वस्तिष्ठेत् कुमानोऽप्यग्न्या न र्ययोर्मध्ये न गत्वा चार्यस्याग्निमुखस्तिष्ठेत् ॥ अथाचार्यः संय
 तत्मा कुमानस्य भुवि त्वसिद्ध सवित् देवतां तत्पये चांजलि क्षा
 नर्ण कुर्यात् ॥ तच्चेष्टं ॥ भुहो देवेन शिष्यांजलिमा पूर्व स्वस्त्वां
 जलिमन्येन पूजयित्वा ॥ तस्मै वितुमित्यस्य शावाश्वः सोतानुष्टु
 प् ॥ अवक्ष्यागणै विनियोगः ॐ तस्मै वितुर्वर्णी महो वयं देवस्य नृ
 जवं ॥ सोऽशुस्वस्तिष्ठेत् कुमानोऽप्यग्न्या न र्ययोर्मध्ये न गत्वा चार्यस्याग्निमुखस्तिष्ठेत् ॥ अथाचार्यः संय